

180122 - آیا بیمار اجازه تیمم دارد یا اجازه دارد بیش از دو نماز را جمع کند یا با پوشک حاوی نجاست نماز بخواند؟

سوال

مردی بر اثر بیماری زمین‌گیر شده و قادر به حرکت نیست و تنها کسی که کارهایش را انجام می‌دهد خواهر اوست که تا حد امکان سعی می‌کند عورت او را ببیند و او را تمیز کند. او الحمدلله نماز می‌خواند و خواهرش روزی سه بار پوشک او را عوض می‌کند اما این کار برای خود او و بیمار خیلی سخت است چون مشکل نشست ادرار هم دارد. او صبح را می‌خواند و نماز ظهر را با عصر و نماز مغرب را با عشا جمع می‌کند. اما خواهر او می‌پرسد که حکم شستشوی او چیست؟ و آیا اجازه دارد که بیش از دو نماز را با هم جمع کند؟ چون به شدت برای پاک کردن و وضویش مشکل دارد. و آیا جایز است که تیمم کند؟ یا اجازه دارد که بدون در آوردن پوشک نماز بخواند؟

پاسخ مفصل

الحمدلله.

اولاً:

اصل بر این است که جایز نیست کسی عورت مرد را ببیند، نه خواهرش و نه مادرش، زیرا پیامبر - صلی الله علیه وسلم - می‌فرماید: **عورت خود را بپوشان مگر در برابر همسرت یا ملک یمین.** به روایت ابوداود (۴۰۱۷) و ترمذی (۲۷۹۴) که آن را حسن می‌داند و همچنین آلبانی در **صحیح سنن ترمذی.**

اما برای خواهر جایز است در صورتی که برادرش ناتوان باشد و همسری نداشته باشد که او را بشوید و مردی هم برای این کار نباشد، این کار را انجام دهد، زیرا کشف عورت و لمس آن در صورت ضرورت یا حاجت شدید جایز است و هرگاه بتواند از نگاه کردن به عورت یا دست زدن به آن خودداری کند اجتناب از آن واجب است. اما بهتر آن است که از چیزی مانند دستمال یا دستکش یا مانند آن استفاده کنید.

ثانیاً:

اصل در نماز این است که بر حسب توان در وقتش ادا شود؛ چرا که الله تعالی می‌فرماید:

إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَّوْقُوتًا [نساء: ۱۰۳]

(نماز برای مومنان در اوقات معین مقرر شده است).

جمع بین نمازهای ظهر و عصر و یا بین نمازهای مغرب و عشاء به صورت تقدیم و تاخیر در برخی از حالات مانند سفر یا بیماری یا مانند آن جایز است.

شیخ الاسلام ابن تیمیه - رحمه الله - می‌گوید:

اما جمع به سبب حاجت و عذر رواست، بنابراین اگر به آن نیاز داشت در سفر کوتاه یا طولانی [نمازها را] جمع می‌کند و همینطور جمع برای باران یا مانند آن و بیماری و مانند آن و اسبابی دیگر جز آن. زیرا هدف از آن رفع حرج و دشواری است (مجموع الفتاوی: ۲/ ۲۹۳).

مراجعه کنید به پاسخ سوال (97844).

اما در شریعت رخصت برای جمع بیش از دو نماز با یکدیگر نیامده است و برای بیمار جایز نیست که نماز را از وقت آن خارج سازد مگر در حالت جمع شرعی [یعنی جمع بین دو نماز ظهر و عصر یا مغرب و عشاء].

از انجمن دائم فتوا درباره بیماری پرسیده شد که نمازش به سبب بیماری و رفت و آمد بین چند بیمارستان از وقتش خارج می‌شود. علمای انجمن دائم چنین پاسخ دادند:

«تاخیر نماز از وقتش جایز نیست و باید بر حسب توانایی نمازت را در وقت آن ادا کنی؛ زیرا پیامبر - صلی الله علیه وسلم - می‌فرماید: ایستاده نماز بگزار، پس اگر نتوانستی نشسته و اگر نتوانستی بر پهلو خوابیده و اگر نتوانستی بر پشت خوابیده و بیمار اجازه دارد نمازهای ظهر را با عصر و نمازهای مغرب را با عشاء در وقت یکی از این دو (یعنی نماز ظهر و عصر را با هم در وقت ظهر یا عصر و نمازهای مغرب و عشاء را با هم در وقت مغرب یا عشاء) بخواند» (فتاوی اللجنة الدائمة: ۸/ ۸۳).

ثالثاً:

در صورت وجود آب و توانایی استفاده از آن تیمم جایز نیست، اما اگر بیماری نتواند از آب استفاده کند یا ترسید زبانی به او برسد یا استفاده از آب برایش خیلی سخت بود در این حال تیمم برایش جایز است.

الله تعالی می‌فرماید:

وَإِنْ كُنْتُمْ مَرْضَىٰ أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِّنْكُم مِّنَ الْغَائِطِ أَوْ لَامَسْتُمُ النِّسَاءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا
بِأَيْدِيكُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا غَدُورًا [نساء: ۴۳]

(و اگر بیماری یا در سفر یا یکی از شما از قضای حاجت آمده یا با زنان آمیزش کرده‌اید و آب نیافته‌اید پس بر خاکی پاک تیمم کنید و صورت و دست‌هایتان را مسح کنید که الله بخشنده و آمرزنده است).

قاضی ابن العربی در **أحكام القرآن** (۱/ ۵۶۰) می‌گوید:

بیماری عبارت از است از خارج شدن بدن از حالت اعتدال و عادت به کژی و خلاف عادت که بر دو بخش است: کم و بسیار. چه بسا بیمار از استعمال آب بترسد یا کسی نباشد که به او آب برساند و خود نیز از آوردن آب [یا رفتن به نزد آب] ناتوان باشد و مطلق لفظ [آیه] تیمم را برای هر بیماری - اگر از استعمال آب بترسد یا با آب اذیت شود - جایز می‌شمارد.

از انجمن دائم فتوا پرسیده شد: من بر بستر افتاده‌ام و توان حرکت ندارم، بنابراین چگونه می‌توانم برای نماز وضو بگیرم و چگونه باید نماز بخوانم؟

پاسخ علما انجمن چنین بود:

«اولاً: در مورد وضو واجب است که مسلمان با آب وضو بگیرد پس اگر به سبب بیماری یا دیگر اسباب نتوانست با خاک پاک تیمم کند و اگر این را هم نتوانست طهارت از وی ساقط می‌شود و بر حسب حال خود نماز می‌گزارد چنانکه الله تعالی می‌فرماید:

فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ [تغابن: ۱۶]

(پس تا می‌توانید از الله پروا بدارید)

و می‌فرماید:

وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ [حج: ۷۸]

(و در دین بر شما سختی قرار نداده است)

اما درباره آنچه از انسان خارج می‌شود - ادرار و مدفوع - کافی است با سنگ یا دستمال پاک محل خروج را سه بار یا بیشتر - به اندازه‌ای که محل پاک شود - تمیز کند».

(فتاوی اللجنة الدائمة: ۵/ ۳۴۶).

رابعا:

نماز خواندن بیمار در پوشک حاوی نجاست جایز نیست. او می‌تواند ظرفی را در نزدیکی خود داشته باشد که در آن قضای حاجت کند و سپس خود را با آب یا دستمال و مانند آن پاک کند.

اما اگر استفاده از پوشک برایش راحت‌تر است باید پیش از نماز - اگر نجس شده - آن را عوض کند، همچنانکه باید خود را نیز از نجاست پاک کند.

و اگر مبتلی به نشت ادرار است باید محل نجاست را بشوید و سپس چیزی را برای جلوگیری از منتشر شدن ادرار بر روی آن بگذارد و اگر چیزی از او خارج شده پیش از نماز وضو بگیرد و لازم نیست که محل خروج ادرار یا چیزی که روی آن قرار داده را برای هر نماز بشوید، مگر آنکه در مورد آن کوتاهی کرده باشد.

والله اعلم.